

Sipos Gábor

Á KOLOZSVÁRI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG
RÁKÓCZI-KELYHÉNEK ELADÁSA

A nevezetes klenódiumot, a több mint egy kiló aranyból készült zománcdíszes serleget Brozer–Rákóczi kehelyként ismeri a szakma, művészettörténészek többször is vizsgálták a páratlan szépségű tárgyat. H. Kolba Judit 1977-ben közölte részletes leírását és tisztázta készítésének körülményeit, legutóbb pedig Kiss Erika helyezte el e páratlan ötvösművet az erdélyi gótizáló díszművek sorában.¹

Kiss Erika leírását rövidítve idézem: a serleg

„aranyból készült, több, mint egy kilogramm súlyú, (egész pontosan 1053 gr.) melyet egész felületén gazdag, színes rekeszzománcháló borít. A hatkarélyos talp mezőit virágos-leveles, gyöngyös zománc borítja. Beágyazott zománc díszíti a két, hatoldalú szárgyűrűt és a lapított pogácsa alakú, küllős nodust is. A cuppa magas, az egész tárgy kissé »fejnehéz«. A cuppa felületén három sorba rendezve hat-hat domborított ovális medalion, melyen Jézus szenvedésének története látható a nagycsütörtöki lábmosástól a sírbatétel jelenetéig, a medalionok Adriaen Collaert Antwerpenben megjelent metszetsorozatát követik. A medalionok a teljes cuppafelületet beborító rekeszzománcháló alkotta keretelésben mint valami zománcháttérben helyezkednek el. A szájpereemen olvasható a két sorba rendezett, beágyazott fekete zománccal három újszövetségi locus.”² Magassága 26 cm, a cuppa átmérője 11 cm.

A kelyhet Brózer István, a Párizsban is tanult kolozsvári ötvösmester készítette I. Rákóczi György fejedelem megbízásából,³ aki 1641-ben a kincses városban akkoriban erősödő református egyházközségnek adományozta. E kivételes szépségű műtárgy mellett más klenódiumokat is ajándékozott szeretett egyházának, felesége pedig egy gyönyörű úrasztali terítőt készített a felújítás alatt álló Farkas utcai templom számára.

Az eklézsia megbecsülte az aranykelyhet, posztóval bélelt tokot csináltatott egy könyvkötővel az őrzésére, ez sajnos nem maradt fenn.⁴

¹ H. KOLBA Judit: A Brózer-kehely. *Művészettörténeti Értesítő* 26(1977/3–4), 225–240.; Kiss Erika: Nachgotik és kora barokk. Brózer István kelyhéről, *Művészettörténeti Értesítő* 59(2010/1), 1–14.

² Kiss: Nachgotik, 1.

³ KISS Erika: ... *az mi kevés ezüst marhácskám vagyok ... Ötvösművek a három részre szakadt Magyarországon*, Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2022, 228–231.

⁴ HERPEI János: *A kolozsvári Farkas utcai templom történetéből*, Kolozsvár, Művelődés, 2002, 186.

1926 óta a Magyar Nemzeti Múzeum ötvösgyűjteménye őrzi e kivételes műtárgyat, a szakemberek szerint 1914-ben eladás céljával menekítette ide a kolozsvári egyházközség, de a vételár kifizetésére csak 12 év múlva került sor. Szerencsésnek mondható a tulajdonosváltás, folyamata azonban jóval kanyargósabb a fent vázoltnál. Ezt szeretném áttekinteni a továbbiakban.

Az egyházközség nagy becsben tartotta a fejedelmi ajándékot, 1664 óta időről időre leltározták a klenódiумokat, a jegyzékekben első helyen szerepel a „merő arany pohár tányérostól tokba” (1699). 1801-ben a leltározók feljegyezték, hogy a „tisza arany zománcos pohár” Rákóczi fejedelem adománya, „compactori tokban” őrzik. 1903-ban a cuppa feliratait is lemásolták a leltározók, megjegyezve, hogy „egy kis darab ékítmény a pohárról leválva megvan”. Értéke az 1881-es becslés szerint 10 000 korona.⁵

Kiállításokon többször is szerepelt, például a bécsi (1873) és párizsi (1900) világkiállításon, az 1884-es budapesti történeti ötvösmű-kiállításon és az 1896-os millenniumi kiállításon, ahol az erdélyi kora újkori ötvösművészet páratlan remeke gyanánt méltányolták.

1902-ben vetődött fel először eladásának terve, a július 29-én tartott presbiteri gyűlés elhatározta „a közforgalomból értékes volta miatt kivont Rákóczi-kehely” értékesítését, az árát pedig a Felsővárosban, más néven a monostori kerületben építendő Rákóczi-templom céljaira fordítanák. Itt ugyanis már szerzett az egyházközség egy házastelket, ahol imaházat és iskolát működtetett, de az épület túl kicsi, a hívek lelkigondozása végett a templomépítés feltétlenül szükséges volt. E határozatot az egyházközség képviselői közgyűlése is jóváhagyta „azon kikötés mellett, hogy az értékes tárgy csak magyar földre s lehetőleg a Magyar Nemzeti Múzeumnak – hol további megőrzése biztosítva lenne – adassék el”.⁶ Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa elvileg jóváhagyta az eladást, fenntartva a végleges engedély megadását az adásvétel idejére.⁷

Úgy tűnik, az illetékes körökben hamar elterjedt az eladási szándék híre, decemberben Gross Vilmos palesztinai illetőségű ügynök egy párizsi műgyűjtő nevében ajánlatot tett a megvásárlásra, e vásár meghiúsulása esetén pedig közvetítőnek ajánlkozott. 1903. március 3-án tárgyalta a presbitérium az ügyet, a közvetítést elutasította, és a kehely további sorsának eldöntéséhez pedig egy lelkészi-presbiteri vegyes bizottságtól kért véleményt. Irsay József, az alsóvárosi parókiális kör lelképásztora külön referátát terjesztett az egyháztanács elé, javasolva az eladásról való lemondást, viszont a serleg reprezentációs értékét emelendő a konfirmandusok kibocsátásakor „a Rákóczy György kelyhéből” kívánta kiosztatni az úri szent vacsorát. A puritán református szemlélettől eltávolodva azt is javasolta, hogy csak

⁵ Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár (továbbiakban EREL), a kolozsvári ref. egyházközség levéltára (KvEhKlvt) I. E 2. sz. és I E 14. sz. leltárkönyvek.

⁶ KvEhKlvt I. B 68. sz. presbiteri jkv. 113/1902 sz., közgyűlési jkv. 8/1902 sz.

⁷ EREL, az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának levéltára (IgtanLvt) 3543/1902 (I. 119/1902, nr. 1).

akkor kerüljön használatba a kehely, amikor a püspök osztja az úrvacsorát. Javaslatára a presbitérium nem reflektált, szövege át van húzva az irat hátlapján.⁸

Néhány évig aludt az ügy, a bizottsági véleménynek sincs nyoma, majd 1908 júniusában az egyházközség építkezési terveinek tárgyalásakor újra felvetődött az eladás szándéka. A presbitérium „a magyar állam birtokába” óhajtotta bocsátani a becses műtárgyat, e célból Pósta Béla egyetemi tanárt „mint a Magyar Nemzeti Múzeum kolozsvári Érem- és Régiségtárának igazgatóját” kérték fel a közbenjárásra.⁹ (Itt furcsa módon összetévesztették a két egymástól független intézményt, Pósta az Erdélyi Múzeum-Egyesület régiségtárát vezette.) Közölték Pósta igazgatóval, hogy a kelyhet már 1897-ben meg kívánta vásárolni Eisler budapesti „öndondász”, vagyis régiségkereskedő, a berlini világkiállítás alkalmával pedig 60 000 forintot ajánlottak érte.

Pósta vállalta a megbízást, mind a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, mind az Erdélyi Múzeum-Egyesület (továbbiakban EME) elnökségéhez előterjesztette az ügyet, és felhatalmazást kapott az adásvétel lebonyolítására. A tárgyalásokhoz szükséges szakértői véleményt a miniszter felkérésére Hampel József, a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának igazgatója és Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója állította ki.¹⁰ Az egyházközség részéről Szádeczky Lajos kolozsvári egyetemi tanár, presbiter adott szakvéleményt, jelezve, hogy konkrét értékbecsléssel nem szolgálhat. Herepei Gergely belvárosi lelképásztor és két presbiter kapott megbízást a tárgyalásokra, előadták az egyházközség igényét a 100 000 korona vételárra, Pósta pedig továbbította a miniszterhez. Apponyi Albert miniszter sokallta a kért összeget, 1908 augusztusában arra biztatta Pósta igazgatót, hogy további megbeszélések során csökkentse a vételárat. A tárgyalások folyamán az egyházközség leengedte az eladási árat 80 000 koronára, azonban a miniszter sajátos kifizetési módot javasolt: az egyházközség vegye fel a szóban forgó összeget jelzálogkölcsonként, lekötve kötelendí birtokát, az államkincstár pedig vállalja a tőke és a kamatok évenkénti törlesztését.¹¹

Ezt a megoldást a presbitérium 1909. július 8-i ülésében tárgyalta és nem fogadta el, az eladási árat újból 100 000 koronában állapította meg. Továbbra is a magyar államnak szándékozott eladni, hogy a kehely az EME régiségtárába kerüljön, de e szándék meghíúsulása esetén magánosoknak is eladóvá tette 200 000, esetleg 160 000 koronáért. A vételárat változatlanul a Felsővárosban építendő templomra kívánta fordítani, azzal érvelve, hogy „Rákóczi sem tenne másként, és szívesen cserébe adná a kelyhet egy díszes temploméért meg iskoláért, amely lelkeket ment meg az elzülléstől s az élő hit tanát hirdeti az anyaszentegyház most gondozatlanul tévelygő árva hívei közt”.¹²

⁸ KvEhkLvt fasc. XXXII nr. 2–13, I. B 69. sz. presb. jkv. 42/1903. sz.

⁹ KvEhkLvt I. B 74. sz. presbiteri jkv. 98/1908. sz.

¹⁰ KvEhkLvt I 119/1907, nr. 1 (225/1908), nr. 2. (333/1908).

¹¹ KvEhkLvt I 119/1907, nr. 3 (389/1908).

¹² KvEhkLvt I 119/1907, nr. 4. (162/1909), I. B 75 sz. presbiteri jkv. 1909. július 8-i ülés, 93/1909.

A presbitérium döntését a szolgálati út betartásával hagyhatta jóvá, ezért felkérte Herepei Gergely esperest a rendkívüli egyházmegyei közgyűlés összehívására. Erre 1910. április 19-én került sor, elnöki megnyitójában Herepei esperes hangsúlyozta a kehely egyházi jelentőségét még úgy is, hogy „az újabb időkben úrvacsorai alkalmakra nem használják, mert kímélni akarják a közhasználat alatt eshető rongálásoktól”. Ugyancsak emlékeztetbe idézte nemzeti jelentőségét is, a hazai múzeumnak való eladást sugallva.¹³ A tanács Ravasz László teol. tanár, Szádeczky Lajos egyetemi tanár és mások hozzászólása után Nagy Károly teol. tanár indítványára kimondta, hogy csak a végleges adásvételi szerződés fölött tartja célszerűnek és jogosultnak a határozathozatalt.¹⁴

Közben a kehely ügye a sajtóban is megjelent, az *Ellenzék* 1910. március 19-iki számában *Elherdált műkincsek* alcímmel vetette fel az újságíró azt a szomorú lehetőséget, hogy a műtárgy külföldi régiséggyűjtőhöz is kerülhet, s „akkor végleg elveszítjük az erdélyi nemzeti fejedelemség pótolhatatlan emlékét”. Válaszában az egyháztanács kifejtette, hogy „fenntartja az állam elővételi jogát félannyi árban”, tehát nem rajta múlik az ügy megoldása.¹⁵

1910 márciusában az Erdélyi Múzeum-Egyesület is az Igazgatótanácshoz fordult, támogatását kérve avégett, hogy a presbitérium a műtárgyat az EME Érem- és Régiségtárának adja el készpénzfizetés ellenében. Fölemlítette, hogy a külföldre kerülés veszélye fennáll, Goldschmidt frankfurti régiségkereskedő már 1909 elején 200 000 koronát helyezett el egy kolozsvári banknál a Rákóczi-kehely megvételére. Ez utat nyitna arra, hogy „az erdélyi nemzeti fejedelemség, az egykor virágzó kolozsvári iparművészet e pótolhatatlan emlékét, az ev. ref. egyház gondjaira bízott e nemzeti ereklyét a külföld ragadja el a nemzettől”.¹⁶ Válaszában a presbitérium megismételte 1909-es határozatát, miszerint 100 000 korona készpénzben fizetendő vételárért az államnak adja el a kehelyt. Ez az összeg meghaladta az EME lehetőségeit, 1910. november 24-én sajnálattal lemondott a vásárlásról.¹⁷

Ennek hírére a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, br. Szalay Imre Kenessey Béla püspöknél két levéllel is jelentkezett november végén, leszögezve, hogy az igényelt 100 000 korona immár a rendelkezésére áll, és a kehely átvételével egyidejűleg készpénzben kerül kifizetésre.

December 7-én tárgyalta a presbitérium az ajánlatot, a gazdasági bizottság előzetesen azt javasolta, hogy az eladáskor a visszavásárlás jogát foglalják a szerződésbe. Hosszas vita következett, Szádeczky Lajos, Ravasz László, Gidófalvi István közjegyző hozzászólása után Erdélyi Pál könyvtárigazgató, presbiter azt a javaslatot terjesztette elő, hogy az eladás ügyét vegyék le a napirendről. 22 szavazattal 19 ellenében elfogadták Erdélyi indítványát, ugyanakkor elhatározták, hogy

¹³ Sas Péter: *A Farkas utcai református templom történelmi emlékei*, Kolozsvár, Stúdium kiadó, 2015, 382–385.

¹⁴ KvEhkLvt I 119/1907, nr. 9 (243/1910).

¹⁵ KvEhkLvt I 119/1907, nr. 8 (164/1910).

¹⁶ IgtanLvt 1048/1910 (I. 119/1902, nr. 5).

¹⁷ IgtanLvt 4315/1910 (I. 119/1902, nr. 7).

a következő napon az értékes műkincset banki letétbe helyezik. Kolosváry Bálint főgondnok és Régeni György pénztárnok december 8-án átvette a kelyhet Herepei Gergely lelkésztől és az Erdélyi Bank és Takarékpénztár Rt. pánccétermében helyezték el.¹⁸

E döntés meglepte Szalay igazgatót, december 13-án Kenessey püspöktől kért és kapott felvilágosítást, miszerint az egyházközség önálló döntését nem lehet felülbírálni.¹⁹

Az adásvétel meghíúsulása ellenére az egyházközség 1912–1913-ban felépíttette a rég óhajtott Felsővárosi avagy Monostor körzeti templomot, szerencsére nem historizáló stílusban, hanem Kós Károly tervei szerint. A toronydíszeről Kakasos templomnak hívott, neoromán elemeket használó szecessziós istenháza azóta is a város egyik díszé.

Kolosváry Bálint, az egyházközség frissen újraválasztott főgondnoka 1914. február 13-án újból tárgyalóasztalhoz ült Szalay Imre igazgatóval, és megállapodtak, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum a már ismert 100 000 korona összegért örök áron megvásárolja a kelyhet.²⁰ Varjú Elemér, a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának igazgatója 1926. március 31-én kelt, Hóman Bálint főigazgató úrnak címzett jelentésében kifejtette, hogy a műtárgyat Szalay igazgató rendeletére 1914 februárjában átvette, és „azóta a Régiségtárban őriztetik”. Véleménye szerint az adásvételi szerződés véglegesítésének és a vételár kifizetésének nincs akadálya.²¹

Mindezt eddig is jól tudták a szakmabeliek, mostani kutatásunk során azonban felvetődött néhány érdekes, esetenként válasz nélkül maradó kérdés.

Kolosváry főgondnok akciójának és a kehely 1914. februári budapesti letétbe helyezésének ugyanis semmi nyoma az egyházközség levéltárában. Azt viszont tudjuk, hogy az Erdélyi Banknál 1916. szeptember 2-án kifizették a letét esedékes őrzési díját. A letét egy lepecsételt csomagban 200 000 korona értéket képviselt. Lehetséges, hogy ekkoriban, az 1916-os román betörés hírére szállította el az Erdélyi Bank a letétet – más egyházkerületi értékpapírokkal együtt – a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankba. 1920. október 8-án a PMK Bank az 1315. sz. csomagban őrzési letétként tartotta nyilván a kérdéses csomagot, tartalma aranynemű 200 000 korona értékben. Az értékpapírok és más letétek ügyintézését az Igazgatótanács 1920. október 8-án gr. Bethlen Istvánra és Boér Elek szegedi jogászprofesszorra, volt kolozsvári presbiterre és igazgatótanácsosra bízta.²²

¹⁸ KvEhkLv I B 76 sz. presbiteri jkv, 332/1910. sz; I B 92. sz. bizottsági ülések jkv, 6/1911. sz.: január 11-én Kolosváry Bálint főgondnok jelenti a gazdabizottságnak a Rákóczi-kehely elhelyezését az Erdélyi Bankban.

¹⁹ EREL, Erdélyi Református Püspöki Levéltár, 883/1910, 932/1910.

²⁰ Kolosváry Bálint levele Hóman Bálint főigazgatóhoz, 1926. március 5., Magyar Nemzeti Múzeum irattára (MNM Irattár) 90/1926. Az innen származó adatokat Kiss Erika muzeológusnak, a Történeti tár – Ötvösgyűjtemény kurátorának köszönöm.

²¹ MNM Irattár 107/1926.

²² IgtanLv 4460/1920 (I. 90/1901, nr. 13).

Mindeközben a kolozsvári egyházközség elöljárói semmit sem tudtak a kehely sorsáról. Kolosváry Bálint főgondnok 1921-ben repatriált Magyarországra, a szegedi egyetem tanára lett, akárcsak Boér Elek. Vásárhelyi Boldizsár belvárosi lelképásztor, Herepei Gergely utóda 1922 szeptemberében érdeklődött az Erdélyi Banknál letétük állapotáról, minthogy tudomása szerint „az a csomag a Rákóczi-kelyhet tartalmazta”. A bank válaszában jelezte a fent vázolt helyzetet, Vásárhelyi tiszteletes pedig az Igazgatótanács közbenjárását kérte, hogy megbizonyosodhassanak a kérdéses letét állapotáról: vajon „abban a csomagban a Rákóczy kelyhünk megvan-e?” Az Igazgatótanács válaszában kifejtette, hogy a szóban forgó csomagot lepecsételt állapotban az egyházközség közvetlenül helyezte letétbe az Erdélyi Banknál, tartalmáról tehát nem nyújthat információt, a csomag pedig valószínűleg a letétbe vevő kolozsvári pénztintézet útján jutott el Budapestre.²³

Mostani ismereteim szerint nem tudom összerakni a két párhuzamos történetet, egyik megoldási lehetőség lenne, hogy a kérdéses műtárgyat nem Kolosváry főgondnok adta át a Magyar Nemzeti Múzeumnak 1914-ben, hanem Boér Elek helyezte ott letétbe 1920 őszén.

1926 elején híre ment az öt évvel korábban hozott romániai agrártörvény jogvesztő hatályú cikkelyének, mely szerint a folyó év július 31-e után is beépítetlenül maradt városi beltelkeket a városi tanács kisajátíthatja. Ezt megelőzendő a kolozsvári egyházközség két értékes saroktelkét kívánta gyorsan és hasznosan beépíttetni. A Sámi és a Király utca sarkára a leánygimnáziumnak óhajtottak saját épületet emelni az Igazgatótanáccsal együttműködve, a Sámi utca másik sarkán pedig a Farkas utcai templommal szemben új parókiát kívántak emelni.

E nagyszabású tervek megvalósításához volt szükség a kehely vételárára, január 5-én az egyházközség az Igazgatótanácshoz fordult a műtárgy sorsának tisztázása végett, mivel négy évvel azelőtti kérvényükre nem kaptak választ.²⁴ Vásárhelyi János esperes közvetítette a kérést, neki 1926. január 26-án „szóbeli felvilágosításokat” adott az Igazgatótanács.²⁵ A következő napon a presbitérium elhatározta, hogy egykori főgondnokától, Kolosváry Bálinttól kér felvilágosítást és segítséget, a levél február 11-én került postára. Fogalmazványa szintén nem került irattárra.²⁶

Kolosváry Bálint gyorsan teljesítette az egyházközség kérését, 1926. március 5-én Hóman Bálinthoz, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójához írott, már idézett levelében kifejtette az adásvétel véglegesítésének sürgős voltát. 1926. június 30-án érkezett meg az egyházközséghez Kolosváry Bálint közvetítésével a Magyar Nemzeti Múzeum átirata a kehely megvásárlásáról, az irat csak az iktatókönyvben

²³ IgtanLvt 5880/1922 (I. 90/1901, nr. 21), 6758/1922 (I. 90/1901, nr. 22).

²⁴ KvEhkLvt I F 14. sz. iktatókv, 1/1926. A felterjesztés fogalmazványa nem került irattárra.

²⁵ IgtanLvt 776/1926 (I. 110/1908, III, nr. 14).

²⁶ KvEhkLvt I F 14. sz. iktatókv, 45/1926.

szerepel, nem került irattárra.²⁷ Ennek alapján a július 22-én tartott presbiteri gyűlésen Kocsi Andor főgondnok végre beszámolt az elhúzóadó adásvétel részleteiről. „Az egyházközség még 1914. év folyamán eladóvá tette a tulajdonát képezett és első Rákóczi György fejedelem által az egyháznak adományozott arany kelyhet, melyet egyszersmind még akkor a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának küldött fel azzal a meghatározással, hogy a vétel lebonyolításáig teljes felelősséggel őrizze.” A háború miatt az ügylet végleges megoldása elmaradt, a leánygimnázium építésének terve azonban felszínre hozta, és az egyházközség felkérésére Kolosváry professzor, „volt főgondnokunk a vásárt a legnagyobb buzgósággal eredményesen véghez is vitte, alapul véve az eredetileg meghatározott 100 000 aranykoronát”. Részletfizetésben állapodtak meg, és az első rész átutalása meg is történt az év nyarán, a további részletek kifizetése a következő három évben vált esedékessé. Az első részletet, a háború utáni infláció miatt akkor már 500 000 000 magyar koronát lejtve váltva a Kolozsvári Hitelbank és Takarékpénztár betétkönyvében helyezték el.²⁸

Kocsi főgondnok beszámolója egybehangzik a Magyar Nemzeti Múzeum irattárából származó információkkal, fentebbi feltételezésünk Boér Elek esetleges szerepéről tehát nem állja meg a helyét. Továbbra is magyarázat nélkül marad azonban a kolozsvári egyházközség 1922-es izgatott keresése, miért nem tudtak semmit a kehely sorsáról az akkori eljárók. Az is nyitott kérdés, hogy mi lehetett a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankhoz letétként került lepecsételt csomagban. Sejtésünk szerint Kolosváry főgondnok 1914 februárjában önhatalmúlag vette kezébe az eladás ügyét – ezt főgondnokként megtehetette –, túllépve a presbitérium négy évvel korábbi határozatán, tárgyalásáról és a kehely Nemzeti Múzeumbeli letétbe helyezéséről ezért nem tett jelentést. E szokatlan titkolózás, az írásbeliség kerülése mind az egyházközségnél – ahol az ügy iktatott iratait sem helyezték irattárra –, mind az igazgatótanácsnál arra utal, hogy a döntéshozók – ma már kideríthetetlen okok miatt – jobbnak látták a nyilvánosság kerülését.

A fontos mégis az, hogy a páratlan értékű műtárgy méltó és biztonságos helyre került, ellenértéke első részletével Kolozsvárott a leánygimnázium építése elkezdődhetett az egyházközség adományozta saroktelken, és a parókia építésének is időben nekifogtak, tehát a kisajátítás veszélye elmúlt.

Ami pedig a – papíron legalábbis hányatott sorsú – aranykelyhet illeti, Varjú Elemér 1926 decemberében, „miután a vételár első részlete kifizettetett”, a gyűjteményben kívánta kiállítani, a szükséges állvány és üvegbura elkészítésére pedig rendkívüli segílyt igényelt.²⁹ Azóta is az állandó kiállítás egyik kiemelkedő darabja.

²⁷ KvEhkLvt, I. F 14. sz. iktatókv, 242/1926. Az Irattári jel rovat kitöltetlen.

²⁸ KvEhkLvt, I. B 82. sz. presbiteri jkv, 37/1926 sz.

²⁹ MNMIrattár 350/1926.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár (EREL), a kolozsvári ref. egyházköz-
ség levéltára (KvEhkLvt)

EREL, az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának levéltára
(IgtanLvt)

EREL, Erdélyi Református Püspöki Levéltár

Magyar Nemzeti Múzeum irattára

ABSTRACT

Gábor Sipos: Selling the Rákóczi Chalice Owned by the Reformed Congregation of Kolozsvár

In 1641, Prince George Rákóczi I donated the congregation of Kolozsvár a golden chalice decorated with medallions and enamel ornaments. At the end of the 19th century this ornamental article of unique beauty had no longer been in use; therefore the session decided to sell it. They wanted to sell the artwork to the Hungarian National Museum at a price of 100,000 crowns, which would have been used for church construction. In spite of long negotiations after 1908, no agreement was reached. In 1914, the chief elder, Bálint Kolosváry, secretly deposited the chalice at the Hungarian National Museum; however, other leaders of the congregation did not know anything about it for years. At the beginning of 1926, the originally requested purchase price was paid; the congregation used this sum of money converted into Lei for the construction of an all girls' grammar school and a parish house in the city centre.

Keywords: chalice, enamel ornament, church building, girls' grammar school, parish house, Prince George Rákóczi I